

**O'Z-O'ZINI TARBIYALASH VA O'Z USTIDA ISHLASH PEDAGOGIK
MAHORATNING ASOSIY SHARTI SIFATIDA O'QUVCHINING INDIVIDUAL ISH
USLUBI**

Ixtiyorova Rayxona Ixtiyor qizi

Guliston davlat pedagogika institute Maktabgacha ta'lim yo'nalishi

Xidirova Malohat

Ilmiy raxbar: +998947202506 rayxonixiyorova.07@gmail.com

Annotatsiya: *Mazkur maqolada zamonaviy o'qituvchining kasbiy mahorati va uning shakllanish omillari tahlil qilingan. Muallif pedagogning muvaffaqiyati nafaqat uning nazariy bilimi, balki o'z shaxsiyati ustida to'xtovsiz ishlashi hamda o'ziga xos individual ish uslubiga ega ekanligi bilan bog'liq degan g'oyani ilgari suradi. Matnda o'qituvchining o'z-o'zini tarbiyalash jarayoni uning ichki ehtiyoji sifatida talqin etilib, bu jarayon dars samaradorligiga qanday ta'sir ko'rsatishi tushuntirib berilgan. Shuningdek, maqolada har bir pedagogning takrorlanmas ish uslubi — uning xarakteri, nutqi va o'quvchilar bilan muloqot qilish san'ati uyg'unligida namoyon bo'lishi yoritilgan. Maqola davomida o'qituvchi o'z ustida ishlash orqali qanday qilib kasbiy turg'unlikdan qochishi va o'quvchilar uchun haqiqiy namunaga aylanishi mumkinligi haqida fikr yuritiladi. Ushbu mulohazalar ta'lim tizimida faoliyat yuritayotgan yosh mutaxassislar va tajribali pedagoglar uchun foydali bo'lishi ko'zda tutilgan.*

Kalit so'zlar: *pedagogik mahorat, o'z ustida ishlash, shaxsiy namuna, individual uslub, kasbiy madaniyat, mahorat sirlari, ta'lim samaradorligi.*

Bugungi kunda Yangi O'zbekiston poydevorini barpo etishda ta'lim sohasi eng ustuvor yo'nalishga aylandi. Zero, davlatimiz rahbari Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganlaridek: "Biz o'z oldimizga Uchinchi Renessans poydevorini barpo etishdek ulug'vor maqsadni qo'ygan ekanmiz, buning uchun yangi Xorazmiylar, Beruniylar, Ibn Sinolar, Ulug'beklar, Navoiy va Boburlarni tarbiyalab beradigan muhit va sharoitlarni yaratishimiz lozim. Bunda eng avvalo ta'lim va tarbiya tizimini rivojlantirish, o'qituvchi va murabbiylarning obro'-e'tiborini yuksaltirish hal qiluvchi ahamiyatga ega".

Ushbu strategik maqsadning amalga oshishi bevosita dars xonasiga kirib borayotgan pedagogning mahoratiga, uning ma'naviy qiyofasiga va zamon bilan hamnafas qadam tashlashiga bog'liqdir.

Ta'lim-tarbiya jarayoni shunchaki ma'lumotlar yig'indisini o'quvchi ongiga ko'chirish emas, balki jonli muloqot va shaxsiy namuna maktabidir. Shu nuqtayi nazardan, pedagogik mahorat — bu o'qituvchining o'z ustida ishlashi va o'z-o'zini tarbiyalashi natijasida erishiladigan yuksak san'at darajasidir. Har bir dars o'qituvchining o'zligini namoyon etadigan ijodiy maydon bo'lib, unda pedagog o'zining nutq madaniyati, emotsional barqarorligi va intellektual salohiyati orqali o'quvchilar bilan mustahkam aloqa o'rnatadi.

Biroq, bunday mahorat darajasiga yetishish uchun pedagogdan doimiy ravishda o'z-o'zini tahlil qilish va kasbiy faoliyatini loyihalash talab etiladi. O'z ustida ishlash jarayoni o'qituvchini kasbiy turg'unlikdan himoya qiladi va uning faoliyatiga yangicha, innovatsion ruh bag'ishlaydi.

O'qituvchining individual ish uslubi esa uning nazariy bilimlari, hayotiy tajribasi va psixofiziologik xususiyatlarining uyg'unligidan tarkib topadi. Har bir pedagogning o'ziga xos dars o'tish usuli, o'quvchi bilan til topishish san'ati uning individual qiyofasini belgilaydi. Ushbu maqolada pedagogik mahoratning shakllanishida o'z-o'zini rivojlantirishning roli, o'qituvchi shaxsining dinamik o'sishi va bu jarayonning bevosita ta'lim sifatiga ta'siri keng qamrovli tahlil qilinadi. Shuningdek, individual ish uslubining tarkibiy qismlari hamda pedagogik faoliyatda muvaffaqiyatga erishishning metodik jihatlari yoritiladi. Maqsad — o'qituvchining kasbiy hayotida o'z-o'zini rivojlantirishning ahamiyatini ochib berish va bu orqali kelajak avlodni tarbiyalashda yuksak natijalarga erishish yo'llarini ko'rsatishdan iboratdir.

Pedagogik mahorat — bu statik holat emas, balki doimiy harakatdagi jarayondir. Uning markazida o'qituvchining o'z shaxsiy va kasbiy imkoniyatlarini maksimal darajada ro'yobga chiqarishga bo'lgan ichki ehtiyoji yotadi. Ilmiy nuqtayi nazardan qaraganda, o'z-o'zini tarbiyalash jarayoni pedagogning o'z faoliyatini tanqidiy tahlil qilishidan, ya'ni refleksiyadan boshlanadi. O'qituvchi o'zining dars o'tish uslubidagi yutuq va kamchiliklarni xolis baholay olishi orqali kasbiy "men" konsepsiyasini shakllantiradi. Bu jarayonda u nafaqat bilim beruvchi, balki o'z bilimni uzatish yo'llarini muntazam takomillashtirib boruvchi tadqiqotchiga aylanadi. Zero, o'z ustida ishlash pedagogning intellektual salohiyatini boyitibgina qolmay, uning irodaviy sifatlarini, emotsional barqarorligini va kreativ fikrlash qobiliyatini ham charxlaydi. O'qituvchining individual ish uslubi (IIU) esa ushbu ichki rivojlanishning tashqi muhitdagi in'ikosidir. Har bir pedagogning o'ziga xosligi uning temperament xususiyatlari, muloqot madaniyati va metodik mahorati sintezida namoyon bo'ladi. Bir pedagog darsni qat'iy mantiqiy izchillik va intizom asosida tashkil etsa, boshqasi emotsional ta'sirchanlik va interaktiv muloqotga tayanadi. Individual uslubning qimmatini shundaki, u o'quvchilar bilan subyekt-subyekt munosabatlarini o'rnatishga xizmat qiladi. Ya'ni, o'qituvchi o'ziga xos uslubi orqali o'quvchining shaxsiy dunyosiga kirib boradi, unda fanga nisbatan motivatsiya uyg'otadi va darsni shunchaki majburiyat emas, balki qiziqarli kashfiyotlar maydoniga aylantiradi.

Shunisi xarakterliki, individual ish uslubining shakllanishi o'qituvchining pedagogik texnikasi bilan chambarchas bog'liq. Bunga o'qituvchining nutqiy mahorati, mimika va pantomimikadan unumli foydalanishi, o'quvchi psixologiyasini nozik his qilishi kabi omillar kiradi. O'z ustida muntazam ishlaydigan pedagog dars jarayonida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan kutilmagan vaziyatlarda dovdirab qolmaydi, balki o'zining moslashuvchan (labil) ish uslubi orqali vaziyatni nazorat qila oladi. Bu esa o'qituvchining professional kompetentligini belgilovchi asosiy mezonlardan biridir. Shunday qilib, o'z-o'zini tarbiyalash va individual uslub o'zaro dialektik bog'liqlikda bo'lib, ular pedagogning kasbiy "eskirmasligi"ni va ta'lim jarayonining yuqori

samaradorligini kafolatlaydi. O'qituvchining individual ish uslubi shakllanishi bir martalik hodisa emas, balki murakkab bosqichlardan iborat evolyutsion jarayondir. Ushbu jarayonning eng yuqori nuqtasi — pedagogik mahorat bo'lib, u o'z navbatida o'qituvchining metodik moslashuvchanligida namoyon bo'ladi. Zamonaviy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'z ustida ishlash jarayonida pedagog nafaqat bilimlarini yangilaydi, balki o'zining kognitiv va emotsional intellektini ham qayta shakllantiradi. Bu esa dars davomida o'quvchilar bilan muloqot qilishda pedagogik takti saqlash, auditoriya kayfiyatini nozik his qilish va eng murakkab mavzularni ham o'quvchi dunyoqarashiga moslab yetkazib berish imkonini yaratadi. Pedagogik faoliyatda individual uslubning barqarorligi o'qituvchining o'ziga xos kreativ qobiliyatlari bilan o'lchanadi. Kreativ yondashuv — bu shunchaki yangi texnologiyalardan foydalanish emas, balki standart vaziyatlarda kutilmagan, samarali yechimlarni topa olish san'atidir.

O'z ustida muntazam ishlovchi pedagog uchun dars jarayoni qat'iy belgilangan sxema emas, balki har lahzada o'zgarishi mumkin bo'lgan jonli ijod mahsuliga aylanadi. Bunda o'qituvchi o'zining nutqiy ta'sirchanligi, mantiqiy urg'ulari va hatto tana tili (mimika va pantomimika) orqali o'quvchi e'tiborini o'ziga jalb qiladi. Mana shu yerda o'qituvchi shaxsi darsning mazmuniga aylanadi — o'quvchi fanni emas, balki fanni shunday mahorat bilan taqdim etayotgan shaxsni yaxshi ko'rib qoladi. Shuni ham alohida ta'kidlash lozimki, o'qituvchining o'z-o'zini tarbiyalashi uning ma'naviy-axloqiy qiyofasini ham butunlay yangilaydi. "Ustoz" maqomi jamiyatda doimo yuksak bo'lgan, biroq bugungi kun o'qituvchisidan nafaqat bilimdonlik, balki yuksak madaniyatli shaxs bo'lishni ham talab etmoqda. O'qituvchi o'z ustida ishlash orqali o'zida sabr-toqat, bag'rikenglik (tolerantlik) va adolatparvarlik kabi insoniy fazilatlarni professional darajada shakllantiradi. Bu sifatlar uning individual ish uslubiga singib ketgandagina, ta'lim va tarbiya jarayoni uyg'unlikka erishadi. Zero, o'z-o'zini boshqarish va o'z xarakteridagi qirralarni tarbiyelay olgan pedagoggina o'quvchi xarakterini shakllantirishga ma'naviy haqdor bo'ladi.

Mazkur maqolada ko'rib chiqilgan o'z-o'zini tarbiyalash va individual ish uslubini shakllantirish masalalari shuni ko'rsatadiki, zamonaviy o'qituvchi faqatgina bilim beruvchi shaxs bo'lish doirasidan chiqib, o'z ustida ishlash orqali haqiqiy ma'naviy yetakchiga aylanishi lozim.

O'qituvchining o'z-o'zini anglashi, o'z kasbiy kamchiliklarini tanqidiy baholashi va ularni bartaraf etish yo'lidagi tinimsiz intilishi — bu uning yosh avlod kelajagi oldidagi yuksak mas'uliyatining in'ikosidir. Individual ish uslubi esa har bir pedagogning o'ziga xos imzoi bo'lib, u ta'lim jarayoniga jon bag'ishlaydi. O'qituvchi o'z shaxsiyati orqali darsni qanchalik rang-barang va mazmunli tashkil etsa, o'quvchi qalbida ilmga bo'lgan muhabbat shunchalik erta uyg'onadi.

Zero, ta'limning eng oliy natijasi — bu shunchaki yod olingan qoidalar emas, balki o'qituvchi mahorati va shaxsiy namunasi asosida shakllangan komil inson shaxsidir. Xulosa qilib aytganda, pedagogning o'z ustida ishlashi — bu jamiyat taraqqiyotining garovidir. O'qituvchi o'zligini tarbiyalashdan to'xtamas ekan, uning darslari hamisha yangicha joziba va samaradorlikka ega bo'lib qolaveradi.

Bu esa Uchinchi Renessans poydevorini qo'yayotgan bugungi yosh avlodni munosib tarbiyalashda eng asosiy va hal qiluvchi kuch bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1.Mirziyoyev Sh.M. "Inson qadri, huquq va erkinliklarini ta'minlash, xalqimizning farovon hayotini barpo etish – islohotlarimizning asosiy mezonidir". – Toshkent: "O'zbekiston", 2022.

2.Azizxodjayeva N.N. "Pedagogik mahorat va pedagogik texnologiya". – Toshkent: "TDPU", 2010.

3.Hoshimov K., Safo Ochil. "O'zbek pedagogikasi antologiyasi". – Toshkent: "O'qituvchi", 2010.

4.Yo'ldoshev J.G., Usmonov S.A. "Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy etish". – Toshkent: "Fan va texnologiya", 2008.

5.Mavlonova R., To'rayeva O., Xoliqberdiyev K. "Pedagogika". – Toshkent: "O'qituvchi", 2010.

6.Muslimov N.A. "Kasbiy shakllanishning nazariy-metodik asoslari". – Toshkent: "Fan", 2007.